

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Конституційні права і свободи людини та громадянина в умовах війни та післявоєнний період : матеріали наукового семінару, 21 червня 2024 р. Львів : ЛьвДУВС, 2024. 231 с.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
5. Рішення Конституційного Суду України від 18.07.2024 № 8-р(П)/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008р710-24#Text>
6. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>
7. Посібник з європейського права з питань доступу до правосуддя. Люксембург : Агенція Європейського Союзу з основоположних прав ; Рада Європи, 2016. 216 с. URL: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Handbook_access_justice_UKR
8. Ukraine and the Netherlands v. Russia : Grand Chamber judgment of the European Court of Human Rights, 09.07.2025. URL: <https://www.echr.coe.int/w/grand-chamber-judgment-in-an-inter-state-case-1>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-613-6-16>

ТРАГІЧНА МЕЖА: НЕПОПРАВНІ ВТРАТИ ПРАВ ЛЮДИНИ

Миронюк Ольга Іванівна

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри теорії права та прав людини

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

м. Чернівці, Україна

Питання дотримання прав людини у сучасному світі постало як одне з найгостріших глобальних питань. Воно охоплює як внутрішньополітичні виклики окремих держав, так і складні міжнародні взаємозв'язки. Цей процес формується під впливом як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників, що беруть своє коріння в історичному розвитку людства та становленні демократичних ідеалів.

Вивчення неприпустимості порушень прав людини набуває особливої ваги, адже саме це є основою для творення справедливого, безпечного і гідного людського буття, дозволяє виявити системні недотримання законодавства органами влади, сприяє притягненню винних до справедливої відповідальності та забезпечує впровадження ефективних механізмів захисту природних прав особи.

Конституція України проголошує – забезпечення прав і свобод людини та громадянина є найвищий обов'язок держави. Це не декларативна норма, а життєво необхідна умова для існування правової та гуманної держави. У зв'язку з непоправною шкодою завданою правам людини, влада зобов'язана не лише реагувати на такі випадки, а й діяти на випередження, щоб сформулювати ефективну превентивну політику, поглиблювати міжнародну правозахисну співпрацю та невпинно вдосконалювати національну систему захисту прав людини. Бо втрачені права – це не статистика, а втрачені життя, можливості й цілі покоління.

Непоправні порушення прав людини – це така дія або бездіяльність з боку держави, організації чи окремих осіб, яка призводить до безповоротної шкоди, втрати або повного позбавлення людини її основоположних прав, які не можуть бути ані відновлені, ані компенсовані у повному обсязі, навіть за умови відновлення справедливості. Це права втрачені назавжди. Підставами незворотних чи фатальних порушень прав є:

1. Позбавлення життя – це найтрагічніша з усіх форм порушення прав людини. Вбивства, страти без вироку суду, геноцид, воєнні злочини, тортури чи зникнення безвісти – усе це забирає найцінніше, що має людина – її життя. Воно є неповторним і незамінним. Жодна компенсація, жодне визнання провини не здатні повернути того, хто втратив своє право на існування.

2. Незворотна шкода здоров'ю – це глибокий слід, який залишає фізичне чи психологічне насильство в тілі та душі людини. Тортури, жорстоке поводження або злочинна недбалість можуть призвести до травм, які не піддаються повному лікуванню – інвалідності, втрати органів, або хронічного болю, що переслідує жертву впродовж усього життя. Така шкода не обмежується лише однією людиною: її наслідки часто передаються через покоління – у страхах, у психологічних травмах дітей, у змінених долях цілих родин.

3. Політичні чи системні репресії – це тінь, яка огортає життя цілих спільнот. Примусові зникнення – коли людей викрадають або змушують зникнути без сліду – стають болючим тавром для суспільства. Родичі роками живуть у невизначеності, між надією та відчаєм, не маючи змоги дізнатися правду про долю близьких. Такі

випадки – це не просто злочини проти особистості, а проти самої пам'яті та гідності. Вони розривають зв'язки, ламають віру в справедливість і лишають по собі тишу, що кричить.

4. Геноцид, етнічна чистка чи системна дискримінація – це навмисне знищення ідентичності особи. Коли групи людей масово вбивають, насильно переселяють або принижують через їхню расу, національність, стать, релігію чи сексуальну орієнтацію. Відбувається злам цілих культур, знищення спадщини, розпорошення спільнот і спробу стерти історичну пам'ять. Це рани, що болять не одне покоління.

5. Втрата культурної або історичної спадщини має значний вплив на основоположні права та свобод людини, оскільки культура є важливою складовою ідентичності, самовираження та спільної пам'яті народів. Знищення історичних пам'яток, традицій, мови або мистецтва позбавляє спільноти їхнього культурного спадку, що може призвести до асиміляції чи втрати самобутності нації. На жаль, неможливо відновити зруйновані культурні об'єкти, які мають унікальну історичну чи духовну цінність.

6. Фатальним втручанням у права людини є порушення прав шляхом примусової стерилізації або експлуатації, що грубо позбавляє людину контролю над власним тілом. Насильницьке обмеження репродуктивної свободи чи інші дії, які руйнують фізичну автономію, залишають по собі глибокі й незворотні наслідки. Це не просто непоправне порушення – це вторгнення в найінтимніший простір особистості, яке стирає межі між людиною і річчю.

7. На початкових етапах становлення суспільства саме ігнорування прав людини часто ставало джерелом глибоких і непоправних трагедій. У тих середовищах, де ще не сформувалися ефективні інститути захисту, або де панувала байдужість до гідності особистості, порушення прав набували незворотного характеру. Вакуум справедливості та відсутність чутливості до людських страждань призводили до втрат, які неможливо виправити ані часом, ані каяттям.

8. Нездатність міжнародного співтовариства ефективно реагувати на потенційні загрози часто стає ключовим елементом виникнення збройних конфліктів, актів геноциду та масштабних гуманітарних катастроф. Відсутність своєчасного втручання з боку міждержавних інституцій і організацій глобального рівня свідчить про системні прогалини у механізмах превенції порушень прав людини. Такі збої в міжнародній реакції призводять до незворотних втрат – як у вимірі окремих життів, так і в контексті цілого соціально-історичного розвитку людства.

9. Війни та міжнародні конфлікти завжди залишають глибокі рани, що неможливо загоїти. Під час таких криз відбуваються масштабні порушення прав людини: від масових вбивств і насильницького переміщення людей до застосування заборонених методів ведення війни. Ці акти насильства не лише знищують життя, але й породжують наслідки, які впливають на цілі покоління, залишаючи сліди, що не можна стерти навіть з часом.

10. Екологічні катастрофи та ігнорування екологічних прав – це не лише загроза природі, а й глибоке порушення фундаментальних прав людини. Масове забруднення, вирубка лісів, знищення біорізноманіття чи отруєння водних ресурсів призводить до руйнування екосистем, які є основою нашого існування. Такі дії спричиняють незворотні зміни, ставлячи під загрозу життя, здоров'я та безпеку нинішніх і майбутніх поколінь, перетворюючи екологічну байдужість на фатальне правопорушення проти людства.

11. Особливе місце у структурі незворотних втрат посідає порушення «права на правду». Порушення права на правду в юридичній доктрині розглядається як специфічне, багатогранне та часто триваюче правопорушення. Його особливість полягає в тому, що воно виникає не «замість» основного порушення (наприклад, убивства), а «разом» із ним, створюючи стан подвійної несправедливості. У доктрині міжнародного права це розглядається як триваюче страждання, яке не може бути компенсоване грошовими виплатами, оскільки невідомість щодо долі близьких руйнує саму сутність людської гідності. Специфіка цього права полягає в тому, що його ігнорування державою трансформує одиничний акт насильства у тривалу моральну тортуру, до нього не застосовуються строки позовної давності. Держава не може сказати: «Минуло 30 років, ми припиняємо пошуки». Це робить право на правду абсолютним у часі.

Отже, право на правду є юридичним запобіжником проти «остаточної смерті» – ситуації, коли зникнення людини супроводжується стиранням будь-якої інформації про її існування та обставини загибелі. У випадках масових порушень прав людини (насильницькі зникнення, таємні поховання, депортації) виникає феномен триваючого порушення. Доки доля особи залишається невідомою, шкода не просто залишається – вона щоденно поглиблюється.

Усі згадані чинники є результатом системного порушення прав людини, наслідки якого часто набувають непоправного характеру. Вони залишають глибокі тріщини в основах суспільного життя та під-ривають довіру до держави, провокують економічні кризи, політичну нестабільність і загрозу безпеці. Найнебезпечнішим з них є втрата віри

в справедливість і майбутнє, що стає живильним середовищем для нових конфліктів, насильства та розпаду соціальних зв'язків.

Таким чином, незворотна шкода, завдана правам людини залишає незгладимий слід на жертвах і суспільствах, негативно впливає на майбутні покоління, а їх виправлення є надзвичайно складним або неможливим процесом. Незворотність порушення людських прав викарбовує довготривалі і складний відбиток на постраждалих, зазнає руйнування психологічний стан потерпілих від цих порушень, страждає культурна ідентичність цілих поколінь, соціальна структура суспільства, економічний розвиток та політична стабільність і на жаль наслідки таких порушень відчуватимуться десятиліттями, а інколи можуть передаватися через покоління. Тому, коли одне покоління зазнає незворотних порушень прав людини, непорозуміння та зростаюча недовіра до інших осіб, суспільств, влад, ускладнюється інтеграція нового покоління в суспільство та побудова міжособистісних стосунків і розвиток міжнародних відносин.

На нашу думку, ефективне відновлення порушених прав людини можливе лише за умови тісної співпраці між державою, громадянським суспільством та міжнародною спільнотою, вона потребує сильної політичної волі, міжнародного тиску, незалежних судових інституцій та професійної роботи правозахисних організацій. Усім нам варто цінувати кожну людину, прийняти її відмінності і тоді побудуємо світ у якому кожен почуватиметься захищеним.

Література:

1. Сущенко В. М. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні (в контексті верховенства права). *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2012. Т. 129. С. 28–32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2012_129_9

2. Данієлі У, Майдан І. Травматична спадщина поколінь. PMGP [інтернет]. 30, Березень 2023 [цит. за 27, Січень 2025]; 8(1):e0801409. URL: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/409>

3. Полторацький О. С. Міжнародна безпека: сутність, еволюція, сучасні проблеми. *Актуальні проблеми міжнародних відносин* : зб. наук. праць. 2003. Вип. 33. Ч. I. С. 31–37.

4. Миронюк О.І. Незворотні порушення прав людини та їх наслідки. *Юридичний вісник*. № 3. 2025. С. 66–72. URL: http://onua.edu.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=118&Itemid=404&lang=uk -

5. Примак В.Д. Теоретичні проблеми відшкодування моральної шкоди на засадах справедливості, розумності й добросовістності у цивільному праві України [Текст] : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук :

12.00.03. Цивільне право і цивільний процес ; сімейне право; міжнародне приватне право / В. Д. Примак ; наук. конс. М. К. Галянич ; офіц. опон.: В. Л. Яроцький, Ю. Д. Притика, О. С. Яворська ; НДІ приват. права і підприємництва НАПрН України. Київ: [б. в.], 2015. 32 с.

6. Рабінович П. М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1. С. 19–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/varpu_2016_1_4

7. Мироненко О. Білль про права. Політична енциклопедія. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 209 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Levenets_Yurii/Politychna_entsyklopediia.pdf

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-613-6-17>

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА У СИСТЕМІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ГАРАНТІЙ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Нігченко Алла Григорівна

*кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри правоохоронної діяльності та загальноправових
дисциплін юридичного факультету,
Національний університет «Чернігівська політехніка»
м. Чернігів, Україна*

Для України пошук оптимального балансу між національною безпекою та правами людини є ключовим стратегічним викликом конституційного державотворення. Згідно зі ст. 3 Конституції України, людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю, а ст. 17 закріплює захист суверенітету та безпеки як найважливішу функцію держави [1]. Цей людиноцентричний підхід розвивається у Законі «Про національну безпеку України» та Стратегії національної безпеки, де принцип «Безпека людини – безпека країни» визначає захист прав головною метою безпекової політики [2; 3].

Актуальність зазначеної теми набула критичного значення після запровадження воєнного стану Указом Президента України від 24 лютого 2022 року [4]. Згідно зі ст. 64 Конституції та Закону України «Про правовий режим воєнного стану», будь-які обмеження прав мають бути